

NOVA
UMETNOST
U SRBIJI

1970–1980

POJEDINCI
GRUPE
POJAVE

*mustafa
music*

Prvim znakom nove arhitekture u Beogradu smatra se izložba Marjana Čehovina i Mustafe Musića pod nazivom *Alternativna arhitektura* održana septembra—oktobra 1975. u Galeriji SKC.

Dejan
Ećimović

GRUPA
MEČ

Uzimajući kao polazište najviša savremena tehnološka dostignuća, oba autora se naglašeno oslanjaju na poetiku high-techa što ovu izložbu čini ponešto retardiranom u odnosu na glavni tokove nove arhitekture u povoj. Međutim, nepobitan je njen doprinos pre svega zbog promene odnosa prema crtežu koji je do tada isključivo bio u granicama »tehničke« informacije.

Drugi značajan doprinos izložbe je Musićev projekat *Kuće u kući* (1973) potpuno disonantan koncepciji izložbe i predstavljenim projektima. Napustivši nešto kasnije high-tech kao opredeljenje, ideja *Kuće u kući* biće u korenu svih Musićevih budućih istraživanja. Dotičući se fenomena »građivanja prostora«, prvog koraka kojim čovek pristupa ukidanju apstraktnosti prostora, pretvarajući ga time u »mesto«, Musić u katalogu kaže da »... karakter građenskog prostora daje centrifugalna organizacija, gde se od jednog centralnog prostora — primitivne kuće s ognjištem (kuće u kući, svetlog mesta staništa, prostor razvija ka periferiji u bogate sadržaje pretačući se potpuno u prirodni ambijent. U ovoj graditeljskoj alternativi akcent je na antropomorfnom karakteru, izraženo ne toliko kroz čovečanstvo prostornih odnosa i dimenzija, kroz prirodnu strukturu, toplinu i miris primenjenih materijala, koliko kroz nastojanje da se određenom prostoru dâ jedna ozbiljna dimenzija proistekla iz ozbiljnosti kojoj je shvaćen odnos čoveka i njegove sredine...«

Sledeća u nizu izložbi-traktata, *Primarna arhitektura* Dejana Ećimovića održana je takođe u Galeriji SKC tokom decembra 1979. Služeći se strukturalističkim analitičkim postupkom autor polazi od premise da se u arhitekturi vrednost po sebi ne sadrži niti u sumi »ulaznih podataka« (fragmenta složenog arhitektonskog »teksta«), ni u krajnjem rezultatu (»arhitektonskim celinama«), već u metodološko-istraživačkom procesu čiji je cilj analiza forme koja je uvek predstava spoljnog sveta nezavisno od stupnja slobode njegovog interpretiranja. Stoga je svaka, pa i najmanja funkcionalno-utilitarna komponenta svesno izostavljena, podjednako u prethodnom istraživačkom postupku kao i u finalnim objektima — autor ih smatra — »... veštačkim celinama, poligonima provrere međusobnih odnosa primarnih arhitektonskih elemenata i gramatike koja ih međusobno razdvaja i veže, te ih kao takve i treba vrednovati...«

Naredne, 1980. godine, 1. januara, formirana je grupa MEČ u Musićevom stanu, a ime joj je — prema inicijalima osnivača Musića, Ećimovića i Čehovina — dao Čehovin.

Iste godine, dvojica članova grupe, Musić i Ećimović izlažu svoje projekte na izložbi *Solarna arhitektura* u Salonu Muzeja savremene umetnosti.

Uz svoj projekat *Ulica sećanja*, koji predstavlja radikalan pomak u odnosu na *Kuću u kući* (1973) a pogotovo u poređenju sa *Art Centrom* (1975), Musić objavljuje tekst u kome zastupa gledište da »... snažan trend vizuelnog i prostornog bogaćenja okruženja, insistiranje na jačem prostornom doživljaju, kao i uvođenje elemenata istorijske arhitekture, ne treba okvalifikovati kao novi ekletizam, jer specifičan odnos prema istoriji, operisanje elementima istorijske arhitekture) ispoljavanje često ciničnog stava prema ekletici kroz uvođenje »gafa« i specifično komponovanje elemenata ne predstavljaju divljenje niti slepo kopiranje, već osoben način uobličavanja, urbanih prostora i građenja arhitektonske kompozicije višeg reda...«

Ećimović svoj projekat *Solarnog animacionog centra* oblikuje sa svim elementima programskog rada, viđenog na nivou mikropolisa smeštenog u jednu »veliku kuću«. Otuda taj simbolični »grad« ima sve svoje atribute: »recinkt«, ili spoljni fasadni zid, »ulice«, »trgove«, »monumente« itd. Ećimović zaključuje da se »... unutar tkiva »grada« pojavljuju precizni morfološki tipovi, znakovi-elementi, matematičko-geometrijski transsupstati ideja, nataloženog ljudskog, što će reći graditeljskog iskustva...«

Iste godine, pre *Solarne arhitekture* na kojoj je učestvovao, Slobodan Maldini otvara samostalnu izložbu u Galeriji SKC nazvanu *Misaoni prostor ili prlog grafičkom istraživanju estetike prostora* praćenu s dva predavanja. Oba se bave arhitekturom Andrea Paladia (Vile Andrea Paladia i sledeće, Andrea Paladio i njegov uticaj na koncepciju eklezijastičkog prostora kasne italijanske renesanse) i zapravo je predstavljaju široj publici.

Svojim prvim javnim izlaganjem on privlači pažnju, osobitio nastojanjima da spoji savremen senzibilitet sa prošlošću arhitekture, te su njegovi rani projekti naznaka kasnijeg »latentnog istoricizma«.

Maldinijev metodološki proces istraživanja — preciznije ga je formulisati kao proces istraživanja u vidu modela mišljenja, bez obzira na njegov spoljni »istoričan« omotač — u suštini je vizuelizacija matematičkih postulata proisteklih iz specifičnog skupa mnemotehnika.

Nasuprot Žutiću, opredeljenom za »citat«, Maldini interpretira istorijski materijal, ekstrapoliran iz sopstvenih ili istorijskih objekata; on potom biva u genealogiji koncepcije smeštan prvo u »zamišljanu«, potom »simboličnu« i konačno u »realnu kuću«, na nivou projekta dakako. Nakon

Solarne arhitekture Ećimović i Maldini bivaju uključeni u selekciju Srbije na Jugoslovenskom trijenalu *Ekologija — umetnost* u Mariboru, dok Čehovin, Musić i Žutić svojom urbanističkom koncepcijom »grada živih« nasuprot »gradu mrtvih« odnose prvu, jednakovrednu nagradu na jugoslovenskom konkursu za Spomen park u Jajinci u Beogradu.

Takođe 1980. godine, još uvek u sastavu Musić, Ećimović, Čehovin, grupa MEČ na Sedmom salonu arhitekture dobija specijalna priznanja za »rad na istraživanju prostornih elemenata«. Već početkom 1981. godine ravnopravni članovi grupe su Slobodan Maldini i Stevan Žutić te ona od tada kontinualno deluje u petočlanom sastavu. Iste godine, po ranijem pozivu MEČ (Musić, Ećimović, Čehovin) izlaže na izložbi povodom međunarodnog Kongresa arhitekture TERRA 2 u Vroclavu, a svi članovi grupe zastupljeni su na *Arhitekturi zemlje* tokom juna i jula u Salonu Muzeja savremene umetnosti.

Čehovin tako izlaže projekat seoskog domaćinstva, sofisticiranu reinterpretaciju Studenice u formi arhetipske spirale, i objavljuje svoja *Načela*. U kompoziciji sa *Kotstruktivnim principima superstruktura* iz 1975, *Načela* svedoče o zaokretu u interesovanjima, poetici i metodu istraživanja usmerenog prevashodno na ostavštinu narodne arhitekture. Novo je i insistiranje na čovekomernosti, koje po Čehovinu podrazumeva »... poštovanje merila čoveka, njegovih bioloških i psiholoških potreba, integraciju različitih starosnih struktura, uvažavanje različitih oblika porodičnih odnosa i životnih navika...« kao i »... prilagođavanje prirodnom prosoru, konfiguraciji terena, postojećoj vegetaciji, ekološkim uslovima...« a naročito »... poštovanje kulturne tradicije i načina života, morfologije regionalne arhitekture, tipologije regionalne arhitekture i posebnosti lokalnih materijala i rastinja...«

Ećimović izlaže *Kuću br. 8* kojoj kao referentna tačka služe Paladijeve ruralne vile napravljene od opeke, materijala koji pomaže da se objekti tokom svog veka trajanja, postepeno ali dosledno, spoje sa prirodnim okruženjem. Supremna faza kuće od opeke je »stavdijum elegantnih ruševina« kome su se približile Paladijeve vile, a to je ujedno cilj — potpuno stapanje sa ambijentom — iza koga nema više ničeg osim mitova arhitektonske kulture.

Musić je predstavljen svojom *Domus patris familiae* čiji je izvor potpuno ambivalentan hibrid — negde između severnoafričkih nastambi od blata i ranohrišćanskih trobrodskih bazilika. Aluziju na baziliku pojačava prisustvo maskirane kripe i red stubova pred »apsidom« što je jasan citat Il Redentore-a.

Nakon *Hrama vertikalne simpatije* (1980, apsolutne glorifikacije simetrije kao principa — jedne od omiljenih »tema« svih članova MEČ-a — Maldini se okreće »kamernoj« arhitekturi. Njegov projekat za *Arhitekturu zemlje* upravo je tog tipa, proistekao iz superponiranih matrica tradicionalno-mitoloških prostornih koncepcija. Štaviše, kuća koju Maldini projektuje za ovu priliku predstavlja, poput kuće Sir Johna Soana, imaginarni muzej arhitekture.

Žutić je na ovoj izložbi predstavljen multimedijским radom *Spomenik gradu* koji sobom nosi preplet teorije igara sa teorijom arhitekture. Ono što ovaj rad izdvaja je njegovo »projektovanje« putem videa uz učešće igrača.

Žutić postavlja hipotezu da već postojeći spomenici međusobno tvore idealan poredak. Strukturu poretka menjaju akteri-igrači, uvođenjem u njihov krug novih, izabranih dela. S obzirom da je prethodni poredak bio potpun, da bi i nakon intervencija ostao na istom nivou, nužno je celokupan sistem svaki put iznova preuređivati; trajanjem postupka redefinišu se, dakle, proporcije, odnosi, figurativne činjenice, zapravo vrednosti pojedinačnih objekata u odnosu na celinu, »uračunavajući« pri tom i položaj učesnika-posmatrača.

Žutićev rad je završnica u sledu pojedinačnih, ličnih iskaza članova grupe. Time je definitivno uobličena kolektivna teorijska podloga, nužan preduslov složenijih zahvata koji su se logično nametali.

Takav zajednički poduhvat je rad nazvan *Urbana kuća* pripreman i izvođen u seriji simultanih »urbanih situacija« tokom čitave 1981. godine. Selekcijom »urbanih situacija« odabrana je jedna konkretna, beogradska lokacija — skver Kopitareva gra dina — gde su na istoj parceli, a po prethodno izvedenim pojedinačnim mikropodručnim morfološkim analizama, svi članovi grupe formulisali sopstvene »asocijativne sklopove«.

Sa pet različitih pozicija i shodno tome pet različitih viđenja problematike građenja u gradu, projekat *Urbana kuća* označava prelomnicu u nizu teoretskih istraživanja pred prvom realizacijom u okviru šireg projekta »Reinkurnacija grada« tokom 1982. godine.